

Cilt
Volume 24

Sayı
Number 4

Yıl
Year 1997

MAKALELER / ARTICLES

**Xinshen DIAO -
Erinç YELDAN**

On the Construction of an Intertemporal
Model of Growth, Accumulation and Trade:
Transitional Dynamics, Calibration Strategy
and Simulation Analysis

İlker DOMAÇ

Nominal GNP: Anchor for Monetary Policy in
Turkey?

Süleyman ÖZMUCUR

İmalat Sanayinde Yoğunlaşma

Faruk SELÇUK

Consumption Smoothing and Current
Account: Turkish Experience, 1987-1995

**Aysıt TANSEL
Nil Demet GÜNGÖR**

The Educational Attainment of Turkey's
Labor Force: A Comparison Across Provinces
and Over Time

Ercan TÜRKAN

Alternatif Kamu Açığı Tanımları: İşlevsel
Kamu Açığı

Murat A. YÜLEK

Financial Repression in Japan During the High
Growth Period (1953-73)

Alternatif kamu açığı tanımları : İşlevsel kamu açığı¹

Ercan Türkan

Devlet Planlama Teşkilatı, Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Finansman Dairesi Başkanlığı, Planlama Uzmanı

Özet

Kamu açıklarının doğru bir şekilde ölçümü, bu açığın hesaplanma amacı ile doğrudan ilgilidir. Bu konuda en belirgin amaç kamunun mali kaynaklara olan net talebini ölçmektir. Kamunun kullandığı net kaynakları en iyi ifade eden gösterge ise Kamu Kesimi Borçlanma Gerçeği (KKBG)'dir. En kapsamlı açık tanımı olmasına rağmen KKBG bazı durumlarda mali durumun yorumlanmasında yetersiz kalabilmektedir. Bu yetersizlikleri gidermek için literatürde yaygın olarak Faiz Dışı Açık, İşlevsel Açık gibi açık tanımları kullanılmaya başlanmıştır. Bu çalışmada sözkonusu tanımlara ilave olarak iki yeni açık kavramı tanımlanmakta ve 1993-96 döneminde Türkiye için işlevsel kamu açığı hesaplanmaktadır. Yüksek enflasyonla yaşayan yüksek borçlu ülkelerde kamunun ödediği borç faizlerinin bir bölümü, zımni borç amortismanı olarak ortaya çıkabilmektedir. Borç faizlerinin bir kısmının borcun amortismanı olarak sayılması varsayımı altında, işlevsel açık tanımının ekonominin genel dengesi üzerindeki etkilerinin incelenmesi de bu çalışmanın bir diğer konusunu oluşturmaktadır.

1. Giriş

Enflasyonun kamu açığı üzerindeki etkileri, gelirler üzerinde ortaya çıktığı

¹ Bu çalışmanın sorumluluğu yazarına ait olup, Devlet Planlama Teşkilatı'nın görüşlerini yansıtmaz. Görüş ve değerlendirmeleriyle bu çalışmaya çok önemli katkı sağlayan Zafer Yükseler ve İbrahim Çanakçı'ya, eleştirileri için Zafer Ali Yavan, Mustafa Tokgöz ve Cavit Dağdaş'a, yardımlarından dolayı Hüsamettin Nebioğlu'na teşekkürü bir borç bilirim.

gibi, daha belirgin olarak faiz ve faiz dışı harcamalar üzerinde de ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan yüksek enflasyonun yaşandığı ve yüksek borçlu ülkelerde, kamu finansman açıkları değerlendirilirken enflasyonun etkisinin dikkate alınması gerekmektedir. Bu çerçevede özellikle faiz ödemelerinin önemli bir kısmının borcun amortismanı olarak düşünülmesi gerektiği öne sürülmekte ve klasik mali açık (conventional fiscal deficit) tanımlarının gelir, harcama ve borçlanma politikalarının belirlenmesinde yetersiz kaldığı savunulmaktadır. Bu nedenle literatürde klasik tanımın yanısıra faiz dışı açık (primary deficit) ve işlevsel açık (operational fiscal deficit) tanımları kullanılmaya başlanmıştır.

İşlevsel kamu açığı tanımı, faiz ödemelerinin yalnızca reel kısmını içermekte, enflasyondan aşınan kısım ise dışarıda bırakılmaktadır. İşlevsel kamu açığının, maliye politikalarının makro ekonomik göstergeler üzerindeki etkilerini değerlendirmede önemli bir araç olduğu genel kabul görmektedir. Bu çalışmada; Kamu Kesimi Borçlanma Gereği ve Faiz Dışı Açık tanımlarına ilave olarak alternatif tanımlar üretilmekte; 1993-1996 dönemini kapsayan dört yıllık bir dönemde Türkiye için işlevsel kamu açığı hesaplanmakta; işlevsel açık tanımının makro dengeler üzerinde yaptığı etkiler irdelenmektedir.

2. Alternatif kamu açığı tanımları

2.1. Kamu kesimi borçlanma gereği

Kamu sektörü açığının doğru bir şekilde ölçümü, bu açığın hesaplanma amacı ile doğrudan ilgilidir. Bu konuda en belirgin amaç kamunun mali kaynaklara olan net talebini ölçmektir. Kamunun kullandığı net kaynakları en iyi ifade eden gösterge ise *Kamu Kesimi Borçlanma Gereği*'dir (PSBR-Public Sector Borrowing Requirement).

Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (KKBG) ya da konsolide edilmiş kamu açığı, faiz giderleri dahil, kamu borç stoku ile ilgili amortisman ödemeleri hariç, kamunun toplam nakdi harcamaları ile vergi, vergi dışı gelirler ve hibe gelirleri de dahil olmak üzere toplam nakdi gelirleri arasındaki farkı ifade etmektedir. (Tanzi et al., 1987 : 714)

KKBG en kapsamlı açık tanımı olmasına rağmen, bazı durumlarda mali durumun yorumlanmasında yetersiz kalabilmektedir. Bu yetersizlikleri gidermek için yeni açık tanımları geliştirilmekte ve kullanılmaktadır.

2.2. Düzeltilmiş kamu kesimi borçlanma gereği

Türkiye'de kamu hesaplarında tahakkuk muhasebesinin olmayışı nedeniyle hesapların tahsilat bazında takip edilmesi, KKBG'nin sadece nakit hareketlerini yansıtmasına sebep olmakta ve kamunun birikmiş ya da fiilen gerçekleşmiş yükümlülükleri gözardı edilmektedir. Bu ise cari yıl mali performanslarının değerlendirilmesinde yetersizlikler ortaya çıkarmaktadır. Çok-yıllı bir bütçe (multi-year budgeting) hazırlama tekniğinin de olmayışı, mali performanstaki gelişmelerin zamanında algılanarak gerekli tedbirlerin alınmasını engellemektedir.

Bu çalışmada sözkonusu yükümlülük ya da alacaklardan sadece bütçe faiz yükümlülükleri dikkate alınarak kamu açığında bir düzeltme işlemine gidilmektedir. Bütün kamu yükümlülüklerinin ve alacaklarının mevcut devlet muhasebesi standartları gereği kamu açığı tanımına yansıtılma olanağının olmayışı, düzeltme işleminde sadece bütçe faiz yükümlülükleri ile yetinilmesini zorunlu kılmıştır.

Düzeltilmiş Kamu Kesimi Borçlanma Gereği olarak adlandırdığımız yeni tanımda, geçmiş yıllardan sarkan faiz ödemeleri kamu açığı tanımından çıkarılmakta; sonraki yıllara sarkan faiz ödemeleri ise cari yıl kamu açığına eklenmek suretiyle yeni bir tanıma ulaşılmaktadır. Diğer bir deyişle, bütçe faiz yükümlülükleri ile sınırlı kısmi bir tahakkuk muhasebesi uygulanmış olmaktadır. Yapılan bu düzeltme, şirket muhasebesi mantığı çerçevesinde dönemsel ilkesinin devlet muhasebesinde de kısmen uygulanması anlamına gelmektedir.

2.3. Faiz dışı açık

Yaygın olarak kullanılan kamu açığı tanımlarından bir diğeri *Faiz Dışı Açık* ya da *Birincil Açık*'dir. Borç faiz ödemeleri genellikle geçmiş yıl açıkları ile ilgilidir. Diğer bir deyişle, cari yıl faiz ödemelerinin önemli bir bölümü geçmiş dönemlerde uygulanan maliye politikalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Borç faizi ödemeleri, cari davranışlardan öte geçmiş açıkların bir sonucudur. Mevcut politika uygulamalarının ölçümü, faiz ödemelerinin hesaplama dışında bırakılmasını gerektirmektedir. Bu, birincil açık (primary deficit) ya da faiz dışı açık (non-interest deficit) olarak adlandırılabilir (The World Bank, 1988 : 56).

Faiz Dışı Denge bu anlamda, cari yılda uygulanan maliye politikasının kamunun net borç yükümlülüğünü hafiflettiği ya da, tersine, ağırlaştırdığı

konusunda ipuçları vermekte ve uygulanan politikaların sürdürülebilirliği konusunda önemli mesajları içermektedir.

2.4. Kısmi faiz dışı açık

Faiz dışı açık tanımı yukarıda ifade edildiği gibi, ortalama borçlanma vadesi bir yıldan uzun olan ekonomilerde cari yıl performansı hakkında net ipuçları vermektedir. Ancak, Türkiye gibi ortalama vadenin çok düşük olduğu ülkelerde, kamunun faiz yükünün tamamen geçmiş yıllarda yapılan borçlanmalardan oluşması söz konusu değildir. Türkiye'de faiz ödemelerinin önemli bir bölümü cari yılda oluşabilmektedir. Tablo 1'de görülebileceği gibi, incelenen dönemde toplam faiz ödemelerinin ortalama % 37'sini yıl içinde doğan faiz ödemeleri oluşturmaktadır. Cari yılda doğan faizlerin bu kadar yüksek olduğu bir ortamda, klasik faiz dışı açık tanımının ifade ettiği mesaj sınırlı kalmakta ve cari yıl kamu açığı performansını ölçme konusunda yeterli olamamaktadır. Bu durum Türkiye ve benzeri ülkeler için yeni bir faiz dışı açık tanımı yapılmasını gerektirmektedir.

Söz konusu sakıncanın giderilebilmesi için, bu çalışmada *Kısmi Faiz Dışı Açık* olarak adlandırdığımız yeni bir tanım getirilmektedir. Yeni tanımda bütçe faiz ödemelerinden cari yılda oluşanlar, faiz dışı denge tanımında kamu harcamaları içerisine dahil edilmektedir. Bütçe dışı kamu kuruluşları faiz ödemelerinin cari-geçmiş yıl ayırımı yapılamadığı için, yeni tanım bütçe faiz ödemeleri ile sınırlı tutulmaktadır.

2.5. İşlevsel kamu açığı

İşlevsel Kamu Açığı, KKBG ve Faiz Dışı Açık kavramlarının bir bileşkesi niteliğindedir. KKBG tanımı faiz ödemelerinin tamamını içerirken, faiz dışı açık tanımı yukarıda da ifade edildiği gibi faiz ödemelerini tamamen dışlamaktadır. Buna karşılık işlevsel açık tanımı sadece reel faiz ödemelerini içerdiği için iki açık tanımının ortasında yer almaktadır.

Yüksek enflasyonun yaşandığı ve yüksek borçlu olan ülkelerde enflasyon kamu borçlarını reel olarak aşındırmakta ve faiz ödemelerinin bir bölümü zimni borç amortismanı olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin enflasyonun % 70 olduğu bir ortamda, % 80 nominal faizli ve 1 yıl vadeli 1000 liralık bir devlet tahvili satın alınmış olduğunu kabul edelim. Vade sonunda ele geçecek 800 liralık faiz ödemesinin 700 liralık bölümü aslında devletin faiz ödemesi değil, zimni anapara ödemesidir. Çünkü enflasyon 1000 liralık devlet borçlanmasının değerini bir yıl içinde % 70 oranında azaltmaktadır.

Tablo 1
Bütçe Faiz Ödemelerinin Cari-Geçmiş Yıl Ayırımı

	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Bütçe Faiz Ödemeleri (Trilyon TL)	30.5	92.5	233.2	475.5	1.329.1	1978.0
Yılı İçinde Doğan	7.5	38.5	81.2	353.5	795.1	666.7
Önceki Yılda Devreden	23.0	54.0	152.0	122.0	534.0	1311.3
Bütçe Faiz Ödemeleri (% Dağılım)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Yılı İçinde Doğan	24.6	41.6	34.8	25.7	59.8	33.7
Önceki Yılda Devreden	75.4	58.4	65.2	74.3	40.2	66.3

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

KKBG'nin hesaplanma mantığı çerçevesinde, faiz ödemelerinin enflasyondan aşınan kısmı anapara ödemesi olarak gösterilememekte, bu yüzden kamunun net kaynaklar üzerindeki talebi olduğundan yüksek gözükmemektedir. Bu da kamunun mali durumunu yorumlamada güçlükler ortaya çıkarmaktadır. Bu durumun önlenmesi amacıyla, işlevsel kamu açığı tanımında faiz ödemelerinin enflasyondan aşınmış kısmına yer verilmemekte, sadece reel faiz ödemeleri toplam giderlere dahil edilmektedir.

İşlevsel açık (operational deficit), faiz ödemelerinin enflasyondan kaynaklanan kısmını açık hesabına dahil etmemektedir. Diğer bir deyişle, işlevsel açık faiz dışı açık ve reel faiz ödemelerinin toplamı olarak tanımlanmaktadır (Blejer ve Cheasty, 1991 :1656). Bu tanım formüle edilecek olursa,

$$\begin{aligned} \text{işlevsel kamu açığı} &= \text{faiz dışı kamu dengesi} + \text{reel faiz ödemeleri, veya} \\ \text{işlevsel kamu açığı} &= \text{klasik kamu açığı} - \text{faiz ödemelerinin enflasyondan aşınan kısmı'dır.} \end{aligned}$$

3. İşlevsel açığın hesaplanma yöntemleri

Faiz ödemelerinin ne kadarlık bir kısmının borcun amortismanı olarak değerlendirileceği ya da faiz ödemelerinin reel-nominal ayırımının yapılması konusunda temel olarak üç yaklaşım söz konusudur (Çanakçı, 1996:11 ; 1997:15).

Bu yöntemlerden birincisinde, borç stoku enflasyon oranı ile çarpılmak suretiyle faiz ödemelerinin enflasyondan kaynaklanan kısmı bulunmakta, enflasyondan kaynaklanan kısım toplam faiz ödemelerinden çıkarılarak reel faiz

artık olarak bulunmaktadır. İkinci yöntemde, belli bir uzun dönem reel faiz oranı esas alınmakta, bu oranın borç stokuna uygulanması suretiyle reel faiz ödemeleri bulunmaktadır. Bu yaklaşımda, toplam faiz ödemeleri ile reel faiz ödemeleri arasındaki fark enflasyon kaybı olarak kabul edilmektedir. Üçüncü yöntemde, faiz ödemeleri nominal faiz oranına bölünerek faiz ödemesinin tekabül ettiği izafi borç stokuna ulaşılmakta ve izafi olarak bulunan borç stokuna enflasyon oranı uygulanarak enflasyonun aşındırdığı kısım bulunmaktadır.²

Görüldüğü gibi yöntemlerin tamamında borç stoku referans değer olarak alınmakta ve faiz ya da enflasyon oranı ile çarpılarak faiz ödemelerinin bileşenlerine ulaşılmaktadır. Bu işlem sadece borç stoku rakamlarının daha sağlıklı ve kolay ulaşılabilir olmasından değil, sözkonusu yöntemler vasıtasıyla ulaşılmak istenen amacın doğal bir gereği olarak ortaya çıkmaktadır. Yukarıdaki örnekte devletin başka bir borçlanması olmadığı varsayıldığında, nominal borç stoku 1000 lira, reel borç stoku ise 300 lira olacaktır. Örnekte 1000 liralık anapara (ya da borç stoku) tutarını bilmeden, devlete borç olarak verilen miktarın enflasyondan aşınan kısmını bulmak, diğer bir deyişle sadece faiz ödemelerinden hareketle faiz ödemelerinin bileşenlerine ulaşmak mümkün olamayacaktır. Bu yüzden yöntemlerin tamamında borç stoku referans değer olarak alınmaktadır.

I. Yöntem : Borç Stokuna Enflasyon Oranı Uygulanmak Suretiyle Faiz Ödemelerinin Enflasyondan Aşınan Kısmının Bulunması

Bu yöntemde, genel olarak yıllık borç stoku enflasyon oranı ile çarpılmak suretiyle faiz ödemelerinin enflasyondan kaynaklanan kısmına ulaşılmakta, bu şekilde bulunan enflasyondan aşınmış kısım toplam faiz ödemelerinden çıkarılmak suretiyle reel faiz ödemelerine ulaşılmaktadır.

Bu çalışmada borç stokuna ilişkin olarak aylık veriler kullanılmış ve böylece ortalama vadenin çok kısa olduğu bir dönemde yıllık veri kullanmanın sakıncaları giderilmeye çalışılmıştır. Ayrıca dış borç faiz ödemeleri bütçe içerisinde iç borç faiz ödemelerine nazaran küçük bir yer tuttuğundan, dış borç faiz ödemelerinin enflasyon ve kur değişikliklerinden etkilenmesi gözardı edilmiştir. Birinci yönteme ilişkin olarak yapılan hesaplama aşağıdaki şekilde formüle edilmiştir:

² Yöntemlerin uluslararası kullanımları konusunda Blejer ve Chu (1988:15), Buiter (1983:322), Kjellstrom ve Yaprak (1989:15) ve Hemming ve Miranda (1991: 68)'e bakılabilir.

$$FEAK = \sum_{t=1}^{t=12} (p_t \times KBS_{t-1})$$

$$RFÖ = KTFÖ - FEAK$$

$$KBS = DTS + HBS + KVAS + KITS + FBS + YYS + DKS$$

$$KITS = TBK + ÖŞB + ÜB$$

$$FBS = GOS + DES + ÖT$$

Bu tanım ilişkilerinde

FEAK : İç Borç Faiz Ödemelerinin Enflasyondan Aşınan Kısmını,

p : TEFE'deki aylık yüzde değişmeyi,

t : Ayları (1, 2, ..., 12),

KBS : Kamunun İç Borç Stokunu,

RFÖ : Reel İç Borç Faiz Ödemelerini,

KTFÖ : Kamunun Toplam İç Borç Faiz Ödemelerini,

DTS : Devlet Tahvili Stokunu,

HBS : Hazine Bonosu Stokunu,

KVAS : Kısa Vadeli Avans Stokunu,

KITS : Kamu İktisadi Kuruluşlarının İç Borç Stokunu,

FBS : Fon İdarelerinin İç Borç Stokunu,

YYS : Yerel Yönetimlerin Bankacılık Kesiminden Kullandığı Kredi Stokunu,

DKS : KİT ve Yerel Yönetimler Dışındaki Kamu Kuruluşlarının Bankacılık Kesiminden Kullandığı Kredi Stokunu,

TBK : Ticari Bankalardan Kullanılan Kredi Stokunu,

ÖŞB : Özel Şahıslara Borçları,

ÜB : Üretici Borçlarını,

GOS : Gelir Ortaklığı Senetleri Stokunu,

DES : Döviz Endeksli Senetler Stokunu,

ÖT : Özelleştirme Tahvilleri Stokunu ifade etmektedir.

II. Yöntem : Borç stokuna reel faiz oranının uygulanması suretiyle reel faiz ödemelerinin bulunması

Bu yöntemde belli bir uzun dönem reel faiz oranı esas alınmakta, bu faiz oranı borç stokuna uygulanmak suretiyle reel faiz ödemeleri bulunmaktadır. Bu yaklaşımda, toplam faiz ödemeleri ile reel faiz ödemeleri arasındaki fark ise enflasyon kaybı olarak kabul edilmektedir. Bu yöntemin temel varsayımı, yıllar itibarıyla değişmeyen sabit bir reel faiz oranı öngörmesidir. Öngörülen bu varsayım istikrarlı ekonomiler için geçerli olsa bile, faiz oranlarında ve fiyat hareketlerinde dalgalanmalar yaşanan bir ekonomi için aynı şeyi söylemek mümkün değildir.

Bu çalışmada sözkonusu yöntem, ifade edilen sakıncalar nedeniyle Türkiye uygulaması açısından aynen tatbik edilmemiş, incelenen dönemde efektif bir yıllık nominal faiz oranı tespit edilmiştir. Bulunan faiz oranı, TEFE endeksindeki ortalama yıllık yüzde değişme ile deflate edilerek, o yıl için reel faiz oranına ulaşılmıştır. Bulunan reel faiz oranı kamunun yıl ortası iç borç stokuna uygulanmak suretiyle de reel faiz ödemeleri bulunmuştur. Reel faiz ödemeleri toplam faiz ödemelerinden düşülmek suretiyle, birinci yöntemin aksine faiz ödemelerinin enflasyondan aşınan kısmı artık olarak bulunmuştur. İkinci yöntemle ilişkin olarak yapılan hesaplama aşağıdaki şekilde formüle edilmiştir;

$$RFÖ = RFO \times [(KBS_t + KBS_{t-1}) / 2]$$

$$FEAK = KTFÖ - RFÖ$$

$$KTFÖ = BTF_{id} + BTF_{igy} + BTF_{icy} + KVAF + BDKF$$

$$RFO = [(1 + ONFO) / (1 + P)] - 1$$

$$ONFO = [(e_1 \times i_1) + (e_2 \times i_2) + (e_3 \times i_3) + (e_4 \times i_4) + (e_5 \times i_5)]$$

Burada

RFÖ : Reel İç Borç Faiz Ödemelerini,

RFO : Reel Faiz Oranı,

KBS : Kamunun İç Borç Stokunu,

t : Zamanı,

FEAK : Faiz Ödemelerinin Enflasyondan Aşınan Kısmını,

KTFÖ : Kamunun Toplam İç Borç Faiz Ödemelerini,

BTF_{id} : İhale Dışı Satılan Hazine Bonosu ve Devlet Tahvillerine Verilen Faizleri,

BTF_{igy} : İhale ile Satılan Hazine Bonosu ve Devlet Tahvillerine İlişkin Geçmiş Yılda Sarılan Faizleri,

BTF_{icy} : İhale ile Satılan Hazine Bonosu ve Devlet Tahvillerine İlişkin Cari Yılda Doğan Faizleri,

KVAF : Kısa Vadeli Avans için Ödenen Faizi,

BDKF : Bütçe Dışı Kamu Kuruluşlarının Ödediği İç Borç Faizini,

ONFO : Ortalama Nominal Faiz Oranı,

P : Toptan Eşya Fiyat Endeksindeki Yıllık Ortalama Yüzde Değişmeyi,

e : Her Bir Faiz Ödemesi Türünün Toplam Faiz Ödemeleri İçindeki Ağırlığını, (örneğin $e_1 = BTF_{id} / KTFÖ$)

i₁ : İhale Dışı Hazine Bonosu ve Devlet Tahvillerine İlişkin Ortalama Faiz Oranı,

i₂ : (t-1) Döneminde İhale ile Satılan Hazine Bonosu ve Devlet Tahvillerine İlişkin Ortalama Basit Faiz Oranı,

i₃ : (t) Döneminde İhale ile Satılan Hazine Bonosu ve Devlet Tahvillerine İlişkin Ortalama Basit Faiz Oranı,

i₄ : Merkez Bankasının Kısa Vadeli Avansa Yürüttüğü Faiz Oranı (=0.04),

i₅ : Bütçe Dışı Kamu Kuruluşlarının İç Borçlanmalarına Tekabül Eden Ortalama Faiz Oranı ifade etmektedir.

İhale dışı satılan hazine bonosu ve devlet tahvillerine verilen faizler (BTS_{id}); 1995 ve 1996 yılları için Hazine Müsteşarlığı kaynaklarından temin edilmiş, 1993 ve 1994 yıllarına ilişkin olanlar ise veri bulunamadığı için tahmin edilmiştir. Sözkonusu tahmin ihale dışı ya da nakit dışı³ kağıtlara ödenen faizlerin, yine bu kağıtlara ilişkin aynı yıldaki borç stokuna bölünmesi ile bulunan zimni faiz oranının önceki yıllar nakit dışı borç stoklarına uygulanması suretiyle yapılmıştır. Bu şekilde bulunan faiz ödemeleri Tablo 1'de yer alan önceki yıldan devreden toplam faiz ödemelerinden düşülmek suretiyle, ihalede satılan kamu kağıtlarına ilişkin faiz ödemelerinin cari-geçmiş yıl bileşenine ulaşılmıştır.

İhale dışı hazine bonosu ve devlet tahvillerine ilişkin ortalama faiz oranı (i₁), nakit dışı kağıtlara ödenen faizlerin yine bu tür kağıtlara ilişkin bir önceki yıl borç stokuna bölünmesi suretiyle zimni olarak bulunmuştur.

Bütçe dışı kamu kuruluşlarının iç borçlanmalarına tekabül eden ortalama faiz oranı (i₅), bu kuruluşlara ait borçların niteliklerine göre değişik faiz oranlarının ağırlıklı ortalaması alınarak hesaplanmıştır. Buna göre; KİT'lerin, yerel yönetimlerin ve diğer kamu kuruluşlarının ticari kredi bakiyeleri için bankaların ticari kredilere uyguladıkları faiz oranları; KİT'lerin şahıslara olan borç bakiyeleri için kanuni temerrüt faiz oranı (=0.30); fon idarelerinin gelir ortaklığı senetleri ve özelleştirme tahvilleri için TEFE+6 olarak tanımlanan faiz oranı; fon idarelerinin dövizde endekli senetleri için ortalama dolar kurundaki artış esas alınmış ve libor + spread karşılığı kur artışına 6 puan ilave edilmiştir. KİT'lerin üreticilere olan borç bakiyeleri için ise herhangi bir faiz öngörülmemiştir.

III. Yöntem : İzafi borç stokuna enflasyon oranının uygulanması suretiyle enflasyondan aşınan kısmın bulunması

Üçüncü yöntemde faiz ödemeleri nominal faiz oranına bölünerek faiz ödemesinin tekabül ettiği izafi borç stokuna ulaşılmakta ve izafi olarak bulunan iç borç stokuna enflasyon oranı uygulanmak suretiyle, faiz ödemelerinin enflasyondan aşınan kısmı bulunmaktadır. Bu şekilde bulunan enflasyondan aşınmış kısım, kamu iç borç faiz ödemeleri toplamından çıkarılmak suretiyle reel faiz ödemelerine ulaşılmaktadır. Bu yöntemdeki hesaplama aşağıdaki şekilde formüle edilmiştir:

³ İhale dışı borçlanma uygulamaları hakkında geniş bilgi için Yükseler (1995)'e bakılabilir.

$$\begin{aligned} \text{FEAK} &= [\text{İKBS} \times (1 + P)] - \text{İKBS} \quad \text{veya} \\ \text{FEAK} &= \text{KTFÖ} \times (P / \text{ONFO}) \\ \text{İKBS} &= \text{KTFÖ} / \text{ONFO} \\ \text{RFÖ} &= \text{KTFÖ} - \text{FEAK} \end{aligned}$$

Burada İKBS , İzafi Kamu İç Borç Stoku olarak tanımlanmaktadır. Diğer tanımlar yukarıda verilmiştir.

Kamu faiz ödemelerinin reel-enflasyondan aşınan kısım olarak bileşenlerine ayrılması ve bu şekilde işlevsel kamu dengesine ulaşılmasını hedefleyen sözkonusu üç yöntemle bulunan sonuçlar Tablo 2'de özetlenmektedir. Hesaplamalara ilişkin detay bilgiler ek tablolarda verilmektedir.

Görüldüğü gibi, metodolojik olarak yaklaşımlar benzerlik göstermesine rağmen, yüksek enflasyon ve doğal olarak yüksek nominal faiz oranlarına bağlı olarak yöntemler arasında sonuç farklılıkları sözkonusudur. Bu açıdan, borçlanma faizlerinin ve vade yapısının istikrarlı bir yapıda gelişmediği ekonomilerde, bu yöntemler sonucunda elde edilen bulguların ihtiyatla değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yıl içinde çok sayıda borç ihalesi yapılması, ihalelerin valörü ile fiyat endekslerinin kapsandığı aylık dönemlerin çakışmaması, faiz ödemeleri içerisinde ihale dışında oluşan nakit dışı borç stokundan kaynaklanan faiz ödemelerinin de bulunması (özel amaçlı tahviller ve ikraz tahvilleri faizleri gibi), borç faizi ödemelerinin önemli bir bölümünün yıl içi borçlanmalardan doğması gibi nedenler borç faizlerinin bileşenlerine (reel kısım-borcun amortismanı olarak sayılan kısım) tam olarak ayrılmasını güçleştirmektedir.

Ayrıca, işlevsel kamu açıkları genel olarak ikinci ve üçüncü yöntemlerde olduğu gibi yıllık veriler kullanmak suretiyle hesaplanmaktadır. Yıllık veri kullanılması ise ortalama borçlanma vadesinin çok kısa olduğu ve faiz oranlarında önemli dalgalanmalar olan bir ortamda yanıltıcı sonuçlar verebilmektedir.

4. Bulgular

KKBG 1988 yılından başlamak üzere sürekli bir artış trendine girmiş ve 1993 yılında en yüksek seviyesine ulaşmıştır. KKBG'nin GSMH içindeki payı 1988 yılında % 4.8 seviyesinde iken, 1993 yılında yüzde 12.0 seviyesine yükselmiştir. Bu gelişme Türk ekonomisinin 1994 yılında ekonomik krize taşınmasında en önemli etkenlerden birisi olmuş, uygulanan istikrar tedbirleri sonucunda bu oranın 1994 yılında % 7.9, 1995 yılında ise % 5.2 seviyesine çekilebilmesi mümkün olabilmektedir. 1996 yılında ise KKBG tekrar kötüleşmeye başlamış ve % 9.0 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 2
Faiz Ödemelerinin Bileşenleri (Milyar TL)

	1993	1994	1995	1996
Reel Faiz Ödemeleri				
Yöntem I	4.812	-201.566	45.364	105.446
Yöntem II	20.119	-66.701	-12.670	241.808
Yöntem III	21.511	-88.906	-14.897	285.426
Yöntemler Ortalaması	15.481	-119.058	5.932	210.893
Enflasyondan Aşınan Kısım				
Yöntem I	133.041	549.703	581.830	1.427.641
Yöntem II	117.734	414.838	639.864	1.291.279
Yöntem III	116.342	437.043	642.091	1.247.661
Yöntemler Ortalaması	122.372	467.195	621.262	1.322.194

Kaynak: Ek Tablo 2/A, 2/B, 2/C, 2/D, 3, 4.

Tablo 3
Alternatif Kamu Açığı Tanımları (GSMH İçindeki Paylar, Yüzde) (*)

	1993	1994	1995	1996
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği	12.0	7.9	5.2	9.0
Düzeltilmiş Kamu Kesimi Borçlanma Gereği	16.9	7.1	10.4	14.1
Faiz Dışı Kamu Açığı / Fazlası	3.8	-2.9	-4.2	-2.5
Kısmi Faiz Dışı Kamu Açığı / Fazlası	5.7	-0.8	0.3	2.8
İşlevsel Kamu Açığı / Fazlası (I. Yöntem)	5.3	-6.2	-2.2	-0.6
İşlevsel Kamu Açığı / Fazlası (II. Yöntem)	6.1	-2.8	-2.9	0.3
İşlevsel Kamu Açığı / Fazlası (III. Yöntem)	6.2	-3.3	-3.0	0.6
İşlevsel Kamu Açığı / Fazlası (Yöntemler Ortalaması)	5.9	-4.1	-2.7	0.1

Kaynak: Ek Tablo-1

(*) Negatif işaretler fazlayı ifade etmektedir.

Önceki yıllardan sarkan faiz ödemeleri ile daha sonraki yıllara sarkan faiz ödemelerinin netinin kamu açığı tanımına ilave edilmesi suretiyle bulunan Düzeltilmiş KKBG istikrar tedbirleri ile sağlanan iyileşmeyi daha net bir biçimde ortaya koyabilmektedir (Tablo 3 ve Şekil 1). 1993 yılında oluşan, ancak 1994 yılı yükümlülüğü olarak ertesi yıla sarkan faiz ödemeleri gözönünde bulundurulduğunda, kamu dengesinde 1993 yılında yaşanan bozulmanın ne

kadar büyük boyutlara ulaştığı ve ekonomik krizin oluşmasındaki rolü daha da iyi anlaşılabilir. Düzeltilmiş tanımın klasik açık tanımından farklı olarak ortaya çıkardığı bir diğer husus, 1994 yılında sağlanan iyileşmenin 1995 yılından sonra sürdürülemediğidir. Düzeltilmiş KKBG'nin milli gelir içindeki payı 1993 yılında % 16.9 iken, 1994 yılında % 7.1'e gerilemiş, ancak sözkonusu oran 1995 yılında % 10.4, 1996 yılında ise % 14.1 seviyesine yükselmiştir.

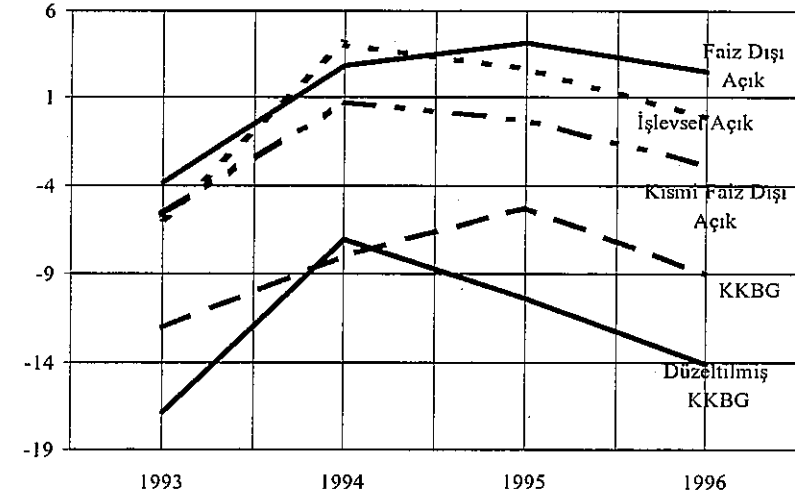
Kamu dengesinde 1993 yılında yaşanan kötüleşme, kendisini faiz dışı denge tanımında da belirgin olarak göstermektedir. Sözkonusu yılda faiz dışı denge açık verirken, uygulanan istikrar tedbirlerinin etkisiyle 1994 yılında fazla vermeye başlamıştır. Faiz dışı dengedeki iyileşme 1995 yılında da sürdürülmüş ve milli gelirin % 4.2'si kadar fazla verilmiştir. 1996 yılında da faiz dışı fazla vermeye devam edilmiş, fakat iyileşmenin oranı düşmüş ve faiz dışı dengenin GSMH içindeki payı sözkonusu yılda % 2.5 olarak gerçekleşmiştir.

Cari yıl mali performansını daha iyi gösterebilmek açısından faiz dışı dengede, cari yılda doğan faiz ödemelerinin harcamalar içinde gösterilmesi suretiyle yapılan tanım değişikliği, klasik KKBG ve faiz dışı denge tanımlarının tersine, incelenen dönemde sürekli bir mali iyileşme olmadığını göstermektedir. 1993 yılında milli gelirin % 5.7'si kadar açık veren Kısmi Faiz Dışı Denge, 1994 yılında milli gelirin % 0.8'i kadar fazla vermiş, 1995 ve 1996 yıllarında ise klasik tanımların aksine milli gelirin sırasıyla % 0.3'ü ve % 2.8'i kadar tekrar açık vermeye başlamıştır.

Yöntemlere göre boyutu değişmekle beraber sözkonusu dönemdeki mali performans, işlevsel kamu açığı tanımı ile de desteklenmektedir. İşlevsel kamu dengesi; 1993 yılında milli gelirin % 5.9'u oranında açık verirken, 1994 yılında milli gelirin % 4.1'i, 1995 yılında ise % 2.7'si kadar fazla vermiştir. 1996 yılında ise işlevsel kamu dengesi tekrar milli gelirin % 0.1'i kadar açığa dönüşmüştür. Bu gelişme, incelenen dönemde mali iyileşme trendinin 1995 yılında tersine döndüğünü göstermektedir.

Yöntemler arası farklılaşma, işlevsel açık tanımının yorumlanmasında ihtiyatlı olunması gerektiğini doğrulamaktadır. Bu açıdan, enflasyonun yüksek olduğu ekonomilerde kamu açığının asgari seviyesi (lower bound) konusunda bilgi vermesi açısından faydalı bir gösterge olmasına rağmen, işlevsel kamu açığı tanımının ekonominin ihtiyaç duyduğu mali uyumun (genişleme ya da daralma anlamında) boyutu konusunda karar alıcıları yanılgıya düşürme riski de olduğu unutulmamalıdır.

Şekil 1
Alternatif Kamu Açığı Tanımları ve Mali Uyum Trendi
GSMH İçindeki Paylar, %



5. Makro dengeler üzerine etkiler

Bilindiği gibi Ekonominin Genel Dengesi'nin oluşturulması, Kamu Kesimi Genel Dengesi'nin oluşturulması ile mümkün olmakta, kamu harcanabilir gelirin belirlenmesi ile birlikte özel harcanabilir gelir artık olarak hesaplanmaktadır. Kamu Kesimi Genel Dengesinin oluşturulması ve dolayısıyla KKBG'nin belirlenmesi kamunun net kaynaklara olan talebini belirlemektedir. Diğer bir deyişle kamunun toplam ekonomi içindeki ağırlığı belirlendikten sonra özel kesimin ağırlığı kendiliğinden ortaya çıkmaktadır (Tablo 4).

İşlevsel kamu dengesinin tanımlanması doğal olarak bu ilişkiyi de etkilemekte, ekonomide oluşan harcanabilir gelir ve tasarrufların kamu-özel sektör arasındaki dağılımını değiştirmektedir. İşlevsel kamu açığı tanımı esas alınarak yapılan düzeltme sonucunda, harcanabilir gelirden 1993-96 döneminde kamu lehine, özel sektör aleyhine bir farklılaşma doğmaktadır.

Buna göre 1993-96 döneminde klasik yöntemle hesaplanan kamu harcanabilir geliri olduğundan düşük gözükmekte iken, özel harcanabilir gelir olduğundan yüksek gözükmektedir. Sözkonusu dönemde milli gelire oranla harcanabilir gelirden kamu kesimi lehine ortalama 8.7 puanlık bir kayma sözkonusu olmaktadır.

Tablo 4

Ekonominin Genel Dengesi (GSMH İçindeki Paylar, Yüzde)

	Mevcut Durum (1)				Düzeltilmiş (2)			
	1993	1994	1995	1996	1993	1994	1995	1996
Kamu Harcanabilir Geliri	9.6	9.6	9.4	7.9	15.7	21.6	17.4	16.8
Kamu Tasarrufu	-2.7	-1.1	-0.1	-1.9	3.4	10.9	7.8	6.9
Özel Harcanabilir Gelir	90.4	90.4	90.6	92.1	84.3	78.4	82.6	83.2
Özel Tasarruf	25.4	24.2	22.2	21.9	19.3	12.2	14.3	13.1
Kamu Yatırım-Tasarruf Açığı	-10.0	-4.7	-3.9	-7.2	-3.8	7.3	4.0	1.6
Özel Yatırım-Tasarruf Açığı	5.1	6.2	0.7	2.7	-1.0	-5.8	-7.2	-6.1
Özel Tasarruf Oranı (%)	28.1	26.7	24.5	23.8	22.9	15.5	17.2	15.7

Kaynak: Ek Tablo 5/A ve 5/B

(1) Mevcut metodolojiye göre hesaplanan durumu, (2) İşlevsel açık tanımına göre yöntemler ortalaması dikkate alınarak bulunan faiz ödemelerinin enflasyondan aşınan kısmı düşülmek suretiyle düzeltilmiş durumu ifade etmektedir.

Tasarruflarda da aynı gelişme yaşanmaktadır. Kamu tasarrufları düzeltme sonrası incelenen dönemin tamamı için pozitif dönmedir. Oysa ki mevcut metodolojiye göre yapılan hesaplamalar aynı dönemde negatif kamu tasarrufunu işaret etmektedir. Öte yandan, özel tasarruf oranları incelenen dönemde yapılan düzeltme nedeniyle ortalama 7.9 puan düşmektedir.

Diğer taraftan yatırım-tasarruf açıkları (investment-saving gap) da sözkonusu düzeltme ile doğal olarak değişmektedir. Mevcut metodolojiye göre, incelenen dönemin tamamında kamu sektörü yatırım-tasarruf açığı vermektedir. Yapılan düzeltme sonrası; 1993 yılında yatırım-tasarruf açığı vermeye devam eden kamu sektörünün, 1994-1996 döneminde yatırım-tasarruf fazlası verdiği görülmektedir. Faiz ödemelerinde enflasyon düzeltilmesi yapıldıktan sonra özel kesimin aslında yatırım-tasarruf fazlası değil, yatırım-tasarruf açığı verdiği görülmektedir.

Özetle; mevcut makro dengeler kamu sektörü yatırım-tasarruf açığının özel kesimden ve 1994 yılı hariç olmak üzere yurtdışından yapılan kaynak transferleri ile finanse edildiğini göstermektedir. Oysa ki faiz ödemelerindeki enflasyon aşınması dikkate alınarak yeniden oluşturulan makro dengeler, kamunun 1993 yılında özel kesimle birlikte yatırım-tasarruf açığını yurtdışından yapılan kaynak transferi ile finanse ettiği, ancak 1994 yılında kamunun yatırım-tasarruf fazlası elde ettiği ve bu fazlayı özel kesim ve dış aleme transfer ettiği gözlenmektedir. 1995 ve 1996 yıllarında ise, kamunun yatırım-tasarruf fazlasının dış alemden yapılan net kaynak transferi ile birlikte Merkez

Bankası'nın da içinde olduğu özel kesimin yatırım-tasarruf açığının finansmanında kullanıldığı sonucuna varılmaktadır.

6. Sonuç

Yüksek enflasyon ve borçluluk, kamu kesimi genel dengesi ve doğal olarak ekonominin genel dengesi üzerinde sağlıklı yorum yapılmasını zorlaştırmaktadır. Sağlıklı bir politika analizi yapabilmek, bu etkilerin arındırılması ile mümkün olabilmektedir. Kamunun mali performansını ya da ekonominin mali durumunu tartışırken uygun ölçme tekniklerinin kullanılması gerekmekte, tek başına KKBG tanımı yeterli olamamaktadır. Dolayısıyla maliye politikalarının değerlendirilmesi sürecinde klasik açık tanımları yanında faiz dışı açık, kısmi faiz dışı açık, düzeltilmiş KKBG ve işlevsel açık tanımlarının da dikkate alınması gerekmektedir.

1994 yılında uygulamaya konulan, ancak yapısal tedbirler ile desteklenmediği için başarısı tartışılan ekonomik istikrar tedbirlerinin kamu açıkları üzerinde yaptığı etkiler; klasik açıklara nazaran İşlevsel Kamu Açığı, Kısmi Faiz Dışı Açık ve Düzeltilmiş KKBG tanımları kullanılmak suretiyle daha net bir şekilde ortaya konulabilmektedir. Nitekim, klasik kamu açıkları özellikle 1993-1995 döneminde radikal boyutlarda bir iyileşme ve 1996 yılında tersine bir kötüleşme trendi göstermesine rağmen, yeni kamu açığı tanımları sözkonusu iyileşme trendinin incelenen dönem boyunca sürekli olmadığına ve 1995 yılından itibaren mali uyum trendinin tersine kırıldığına işaret etmektedir.

Gerçekleşen faiz ödemelerinin bir bölümü enflasyonla birlikte aşınmakta ve borcun amortismanına dönüşmektedir. Dolayısıyla kamu hesaplarında yer alan faiz ödemelerinin tamamının ekonomik anlamda gelir transferi olarak gösterilmesi, makro ekonomik göstergeler üzerinde farklı yorumlara yol açabilecek tarzda etkide bulunmaktadır. Bu etki harcanabilir gelirin ve tasarrufların kamu-özel kesim arasındaki paylaşımı konusunda ortaya çıkmaktadır. Kamu hesaplarında yer alan faiz ödemelerinin tamamı yerine, reel bölümünün gelir transferi olarak gösterilmesi ya da işlevsel kamu açığı tanımının kullanılması durumunda, kamu harcanabilir gelirin ve kamu tasarruflarının olduğundan daha yüksek, buna karşılık özel harcanabilir gelir ve özel tasarrufların mevcut hesaplamalara kıyasla daha düşük olduğu görülmektedir.

Türkiye uygulaması açısından işlevsel kamu açığı hesaplama yöntemlerinin geliştirilmesi; dış faiz ödemeleri için de reel bölümün hesaplanması; açık tanımına Merkez Bankası faaliyetlerinin dahil edilmesi (quasi-fiscal deficit) gibi konularda ilave çalışma ihtiyaçları devam etmektedir.

Ek Tablo 1
Alternatif Kamu Kesimi Açığı Tanımları

	Milyar TL			GSMH İçindeki Paylar (%)				
	1993	1994	1995	1996	1993	1994	1995	1996
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği	239,793	306,937	408,265	1,340,760	12.0	7.9	5.2	9.0
Kamunun Toplam Faiz Ödemeleri	164,387	420,008	740,145	1,718,800	8.2	10.8	9.4	11.5
İç Borç Faiz Ödemeleri	137,853	348,137	627,194	1,533,087	6.9	9.0	8.0	10.2
Bütçe	92,518	233,168	475,519	1,329,087	4.6	6.0	6.1	8.9
Önceki Yıllardan Devreden	54,000	152,000	122,000	534,000	2.7	3.9	1.6	3.6
Cari Yılda Doğan	38,518	81,168	353,519	795,087	1.9	2.1	4.5	5.3
Bütçe Dışı Kuruluşlar	45,335	114,969	151,675	204,000	2.3	3.0	1.9	1.4
Dış Borç Faiz Ödemeleri	26,534	71,871	112,951	185,713	1.3	1.8	1.4	1.2
Bütçe	23,952	65,117	100,597	168,314	1.2	1.7	1.3	1.1
Bütçe Dışı Kuruluşlar	2,582	6,754	12,354	17,399	0.1	0.2	0.2	0.1
Faiz Dışı Kamu Açığı / Fazlası (*)	75,406	(113,071)	(331,880)	(378,040)	3.8	-2.9	-4.2	-2.5
Kısmi Faiz Dışı Kamu Açığı / Fazlası (*)	113,924	(31,903)	21,639	417,047	5.7	-0.8	0.3	2.8
Düzeltilmiş Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (*)	337,793	276,937	820,265	2,118,060	16.9	7.1	10.4	14.1
İşlevsel Kamu Açığı / Fazlası *(I.Yöntem)	106,752	(242,766)	(173,565)	(86,881)	5.3	-6.2	-2.2	-0.6
İşlevsel Kamu Açığı / Fazlası *(II.Yöntem)	122,059	(107,901)	(231,599)	49,481	6.1	-2.8	-2.9	0.3
İşlevsel Kamu Açığı / Fazlası *(III.Yöntem)	123,451	(130,106)	(233,826)	93,099	6.2	-3.3	-3.0	0.6

Kaynak: DPT, Hazine Müsteşarlığı.

Ek Tablo 2/A
1993 Yılı Faiz Giderlerinin Enflasyondan Aşınan Kısmının Hesaplanması (Yöntem - I)
(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

	ARALIK-92	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK
KAMUNUN İÇ BORÇ STOKU	200,962	210,633	226,090	244,965	256,526	267,582	276,726	283,806	318,627	330,126	348,970	361,052	389,322
Genel ve Katma Bütçeli Kuruluşlar	159,634	173,574	188,519	206,794	212,021	219,979	226,251	232,578	266,206	274,441	291,650	305,226	325,414
Devlet Tahriri	86,388	91,957	93,690	94,722	96,080	97,362	104,461	104,130	129,315	143,438	159,044	170,886	190,505
a.Nakit	43,462	40,239	41,987	43,019	44,377	45,659	46,519	45,729	49,582	58,704	70,620	74,677	72,901
b.Nakit Dışı	42,926	51,718	51,703	51,703	51,703	51,703	57,942	58,401	79,733	84,734	88,424	96,209	117,604
Hazine Bonusu	42,247	48,467	60,077	75,129	73,529	76,924	80,625	92,284	101,853	89,225	82,725	74,616	64,488
a.Nakit	42,247	48,467	60,077	75,129	73,529	76,924	80,625	92,284	101,853	89,225	82,725	74,616	64,488
b.Nakit Dışı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hazine Kısa Vadeli Avansı	31,000	33,150	34,752	36,943	42,412	45,693	41,165	36,164	35,038	41,778	49,881	59,724	70,421
Kamu İktisadi Kuruluşları	22,656	18,985	19,146	18,226	21,493	23,539	26,382	26,179	26,777	27,163	28,408	30,731	37,061
Ticari Banka Kredileri	7,336	6,860	7,005	8,277	10,968	11,120	12,871	13,700	14,913	14,419	14,680	15,895	24,167
Özel Sektörel Borçlar	10,675	8,788	8,849	9,500	9,249	10,961	11,477	10,966	11,183	11,626	12,915	13,303	11,831
Üreticilere Borçlar	4,645	3,337	3,292	449	1,276	1,458	2,034	1,513	681	1,118	813	1,333	1,063
Fon İdareleri	6,240	6,240	6,240	6,240	8,648	8,067	8,067	8,067	8,067	10,694	10,694	9,361	15,886
Gelir Ortaklığı Senetleri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dövizle Endeksli Senetler	6,240	6,240	6,240	6,240	8,648	8,067	8,067	8,067	8,067	10,694	10,694	9,361	15,886
Özelleştirme Tahvilleri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Yerel Yünatınlar	2,292	2,204	2,410	2,432	2,618	3,300	3,231	3,623	3,891	3,938	4,467	4,651	5,717
Ticari Banka Kredileri	2,292	2,204	2,410	2,432	2,618	3,300	3,231	3,623	3,891	3,938	4,467	4,651	5,717
Diğer	10,140	9,629	9,774	11,273	11,746	12,696	12,796	13,687	13,687	13,890	13,752	11,084	5,244
Ticari Banka Kredileri	10,140	9,629	9,774	11,273	11,746	12,696	12,796	13,687	13,687	13,890	13,752	11,084	5,244
Toplam Eşya Fiyat Endeksi	3.6	5.0	5.2	4.8	2.6	2.9	2.3	4.7	3.8	4.0	3.6	6.4	2.9
Faiz Ödemeleri													
Gerekleşen Faiz Ödemeleri													
Bütçe Faiz Ödemeleri													137,853
Bütçe Dışı Kuruluşların Faiz Ödemeleri													92,518
Faiz Ödemelerinin Enflasyondan Aşınan Kısmı													45,335
Enflasyondan Aşınan Kısmı Toplamı	10,048	10,953	10,852	6,369	7,439	6,154	13,006	10,785	12,745	11,885	22,334	10,471	133,041
Faiz Ödemelerinin Reel Kısmı													4,812

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Merkez Bankası, DİE.

Ek Tablo - 2/D
1996 Yılı Faiz Giderlerinin Enflasyondan Aşınan Kısmının Hesaplanması (Yöntem - I)
(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

	ARALIK-95	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK
Kamunun İç Borç Stoku	1.516,502	1.800,725	1.889,361	2.016,971	2.233,066	2.230,225	2.342,960	2.535,219	2.655,300	2.917,540	3.070,740	3.170,121	3.382,720
Genel ve Katma Bütçeli Kuruluşlar	1.335,067	1.644,404	1.750,636	1.880,304	2.093,361	2.082,843	2.183,538	2.375,326	2.489,899	2.734,335	2.890,845	2.962,623	3.148,944
Devlet Tahvilii	511,769	593,621	631,931	604,520	555,542	591,169	634,799	625,690	561,097	671,889	850,226	1,001,008	1,250,154
a.Nakit	220,955	214,560	217,070	178,314	118,922	115,690	116,659	101,628	70,561	172,424	326,799	437,606	603,485
b.Nakit Dışı	290,814	379,061	414,861	426,206	436,620	475,479	518,140	524,062	490,536	499,465	523,427	563,402	646,669
Hazine Bonosu	631,298	848,311	899,907	1,015,000	1,289,148	1,344,752	1,408,012	1,509,970	1,687,266	1,893,968	1,875,973	1,745,515	1,527,837
a.Nakit	512,298	754,311	825,907	955,271	1,164,460	1,195,064	1,238,324	1,307,865	1,440,161	1,646,863	1,641,868	1,532,717	1,320,342
b.Nakit Dışı	119,000	94,000	74,000	59,729	124,688	149,688	149,688	202,105	247,105	247,105	234,105	212,798	207,495
Hazine Kısa Vadeli Avansları	192,000	202,472	218,798	260,784	248,671	146,922	140,727	239,666	241,536	168,478	164,646	216,100	370,953
Kamuyu İktisadi Kuruluşları	86,768	79,729	71,934	67,266	68,684	69,857	79,998	79,781	84,040	95,276	91,476	117,161	144,007
Ticari Banka Kredileri	37,971	37,574	38,366	37,719	36,560	35,710	39,619	41,825	42,320	56,000	43,828	43,624	46,787
Özel Şahıslara Borçlar	32,410	24,264	25,670	26,196	29,634	31,718	33,980	29,669	31,161	32,992	40,454	68,334	56,868
Üreticilere Borçlar	16,387	17,891	7,898	3,351	2,490	2,429	6,399	8,287	10,559	6,284	7,194	5,203	40,352
Fon İdareleri	59,266	58,223	47,474	48,124	48,595	49,083	49,501	49,696	49,696	50,793	53,522	54,430	47,027
Geçir Ortaklığı Senetleri	12,419	12,419	12,419	12,419	12,419	12,419	12,419	12,419	12,419	12,419	12,419	12,419	12,419
Döviz Endeksli Senetler	21,847	20,804	8,424	9,074	9,545	10,033	10,451	10,646	10,646	11,743	12,220	13,111	13,660
Özelleştirme Tahvilleri	25,000	25,000	26,631	26,631	26,631	26,631	26,631	26,631	26,631	26,631	28,882	28,900	28,910
Yerel Yücelimler	14,876	14,750	14,956	16,629	17,503	23,307	24,692	24,871	24,954	26,715	23,924	23,994	30,204
Ticari Banka Kredileri	14,876	14,750	14,956	16,629	17,503	23,307	24,692	24,871	24,954	26,715	23,924	23,994	30,204
Diğer	20,525	3,620	4,360	4,647	5,135	5,135	5,231	5,545	6,711	10,421	10,973	11,912	12,538
Ticari Banka Kredileri	20,525	3,620	4,360	4,647	4,923	5,135	5,231	5,545	6,711	10,421	10,973	11,912	12,538
Toplam Eyya Fiyat Endeksi	4.1	9.7	5.8	7.0	8.1	4.1	2.7	2.4	3.8	5.1	5.5	5.1	3.9
Aylık Yüzde Değişme													
Faiz Ödemeleri													
Gerçekleşen Faiz Ödemeleri													1,533,087
Bütçe Faiz Ödemeleri													1,329,087
Bütçe Dışı Kuruluşların Faiz Ödemeleri													204,000
Faiz Ödemelerinin Enflasyondan Aşınan Kısmı		147,101	104,442	132,255	163,375	91,556	60,216	56,231	96,338	135,420	160,465	156,608	123,635
Enflasyondan Aşınan Kısmı Toplamı													1,427,641
Faiz Ödemelerinin Reel Kısmı													105,446

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Merkez Bankası, DİE

Ek Tablo 3
Faiz Ödemelerinin Enflasyondan Aşınan Kısmının Hesaplanması (Yöntem-II)
(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

	1993	1994	1995	1996
İç Borç Faiz Ödemeleri	137,853	348,137	627,194	1,533,087
Genel ve Katma Bütçeli Kuruluşlar	92,518	233,168	475,519	1,329,087
- Nakit Dışı	22,191	68,736	92,614	116,895
- Nakit	69,433	159,881	377,272	1,205,279
Geçmiş Yıllardan Devreden	31,809	83,264	29,386	417,105
Cari Yılda Oluşan	37,624	76,617	347,886	788,174
- HKVA Faizi	894	4,551	5,633	6,913
Bütçe Dışı Kuruluşlar	45,335	114,969	151,675	204,000
İç Borç Ortalama Faiz Oranı, %	69.2	96.1	86.4	93.3
- Nakit Dışı	49.0	58.5	43.7	28.5
- Nakit				
Geçmiş Yıllardan Devreden	74.6	79.3	109.4	98.9
Cari Yılda Oluşan	79.3	109.4	98.9	107.8
- HKVA Faizi	4.0	4.0	4.0	4.0
- Bütçe Dışı Kuruluşlar	68.2	125.7	82.6	65.7
İç Borç Stoku (Yılsunu)	389,322	809,770	1,516,502	3,382,720
İç Borç Stoku (Yıl Ortası)	295,142	599,546	1,163,136	2,449,611
Enflasyon Oranı, %	58.4	120.7	88.5	75.9
Reel İç Borç Faiz Oranı, %	6.82	-11.13	-1.09	9.87
Faiz Ödemelerinin Reel Kısmı	20,119	(66,701)	(12,670)	241,808
Faiz Öde. Enflasyondan Aşınan Kısmı	117,734	414,838	639,864	1,291,279

Kaynak: DPT, Hazine Müsteşarlığı, Ek Tablolara 2/A, B, C, D.

Ek Tablo 4
Faiz Ödemelerinin Enflasyondan Aşınan Kısmının Hesaplanması (Yöntem-III)
(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

	1993	1994	1995	1996
İç Borç Faiz Ödemeleri	137,853	348,137	627,194	1,533,087
İç Borç Ortalama Faiz Oranı, %	69.2	96.1	86.4	93.3
İç Borç Stoku	389,322	809,770	1,516,502	3,382,720
İzafi Olarak Bulunan İç Borç Stoku	199,216	362,090	725,527	1,643,822
Enflasyon Oranı, %	58.4	120.7	88.5	75.9
İç Borç Faiz Ödemeleri				
- Faiz Ödemelerinin Reel Kısmı	21,511	(88,906)	(14,897)	285,426
- Faiz Öde. Enflasyondan Aşınan Kısmı	116,342	437,043	642,091	1,247,661

Kaynak: Ek Tablo 3.

Ek Tablo 5/A
Ekonominin Genel Dengesi
(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

	Mevcut Durum			Düzeltilmiş Durum		
	1993	1994	1995	1993	1994	1995
1 Gayri Safi Millî Hasıla	1,997,323	3,887,903	7,854,887	1,997,323	3,887,903	7,854,887
2 Dış Kaynak	96,906	(57,323)	253,729	96,906	(57,323)	253,729
3 Toplam Kaynaklar (1+2)	2,094,229	3,830,580	8,108,616	2,094,229	3,830,580	8,108,616
4 Faiz Öde. Enflasyondan Aşınan Kısmı	0	0	0	122,372	467,195	621,262
5 Kamu Harcanabilir Geliri	191,330	372,154	741,747	313,702	839,349	1,363,009
6 Kamu Tüketimi	244,926	414,743	747,574	244,926	414,743	747,574
7 Kamu Yatırımları (SSY+STOK)	145,538	141,420	300,201	145,538	141,420	300,201
8 Özel Harcanabilir Gelir (1-4)	(199,134)	(184,009)	(306,028)	(76,762)	283,186	315,234
9 Özel Yatırımlar (SSY+STOK)	1,805,993	3,515,749	7,113,140	1,683,621	3,048,554	6,491,878
10 Özel Tüketim (3-(7+10+5))	405,600	698,274	1,688,299	405,600	698,274	1,688,299
11 Özel Tasarruf (9-11)	1,298,165	2,576,143	5,372,542	1,298,165	2,576,143	5,372,542
12 Özel Tasarruf-Yatırım Farkı (12-10)	507,828	939,606	1,740,598	385,456	472,411	1,119,336
13 Toplam Yurtiçi Tasarruflar	102,228	241,332	52,299	(20,144)	(225,863)	(568,963)
14 Özel Tasarruf Oranı	454,232	897,017	1,734,771	454,232	897,017	1,734,771
15	28.1	26.7	24.5	22.9	15.5	17.2

Kaynak: DPT, Tablo 2.

Ek Tablo 5/B
Ekonominin Genel Dengesi
(Cari Fiyatlarla, GSMH Payları)

	Mevcut Durum			Düzeltilmiş Durum		
	1993	1994	1995	1993	1994	1995
1 Gayri Safi Millî Hasıla	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
2 Dış Kaynak	4.9	-1.5	3.2	4.9	-1.5	3.2
3 Toplam Kaynaklar (1+2)	104.9	98.5	103.2	104.9	98.5	103.2
4 Faiz Öde. Enflasyondan Aşınan Kısmı	0.0	0.0	0.0	6.1	12.0	7.9
5 Kamu Harcanabilir Geliri	9.6	9.6	9.4	15.7	21.6	17.4
6 Kamu Tüketimi	12.3	10.7	9.5	12.3	10.7	9.5
7 Kamu Yatırımları (SSY+STOK)	-2.7	-1.1	-0.1	3.4	10.9	7.8
8 Özel Harcanabilir Gelir (1-4)	7.3	3.6	3.8	7.3	3.6	3.8
9 Özel Yatırımlar (SSY+STOK)	-10.0	-4.7	-3.9	-3.8	7.3	4.0
10 Özel Tüketim (3-(7+10+5))	90.4	90.4	90.6	84.3	78.4	82.6
11 Özel Tasarruf (9-11)	20.3	18.0	21.5	20.3	18.0	21.5
12 Özel Tasarruf-Yatırım Farkı (12-10)	65.0	66.3	68.4	65.0	66.3	68.4
13 Toplam Yurtiçi Tasarruflar	25.4	24.2	22.2	19.3	12.2	14.3
14 Özel Tasarruf Oranı	5.1	6.2	0.7	-1.0	-5.8	-7.2
15	22.7	23.1	22.1	22.7	23.1	22.1

Kaynak: DPT, Tablo 5/A.

Kaynaklar

- BLEJER, M. ve CHEASTY, A. (1991), "The Measurement of Fiscal Deficit: Analytical and Methodological Issues", *Journal of Economic Literature*, 29, 1644-78.
- BLEJER, M. ve CHU, K. Y. (1988), "Measurement of Fiscal Impact: Methodological Issues", *IMF Occasional Papers* No:59, Washington, D.C.: IMF.
- BUITER, W. (1983), "Measurement of the Public Sector Deficit and Its Implications for Policy Evaluation and Design", *IMF Staff Papers*, 30, 306-49.
- HEMMING, R. ve MIRANDA, K. (1991), "Faiz Ödemeleri", *Kamu Harcamaları Rehberi-Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Kamu Harcamaları El Kitabı* (Çev. Doğan Cansızlar), Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Sayı:1995/2.
- ÇANAKÇI, İ. (1996), *Konsolide Bütçe Dengesinde Yapısal ve Devresel Gelişmeler (1975-1996)*, Ankara: DPT.
- (1997), *Finanse Edilebilir Kamu Açığı, Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü Çalışma Raporları, 1997-04*, Ankara: DPT.
- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (1996), *Temel Ekonomik Göstergeler*, Kasım 1996.
- EASTERLY, W., RODRIGUEZ, C.A. ve HEBBEL, K.S. (1994), *Public Sector Deficits and Macroeconomic Performance*, Washington, D.C.: The World Bank.
- HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI, *Hazine Aylık İstatistikleri* (çeşitli sayılar).
- KJELLSTROM, S. B. ve YAPRAK, T. (1989), "Estimation of the Operational Deficit and an Alternative Proposal", *The World Bank Office Memorandum*, Ankara.
- MALİYE BAKANLIĞI, *Kamu Hesapları Yıllığı*, 1995
- MERKEZ BANKASI, *Üç Aylık Bülten* (Çeşitli Sayıları).
- ÖNDER, İ., KIRMANOĞLU, H. ve KARTALLI, Y. (1995), *Kamu Açıkları ve Kamu Borçları: Teori ve Türkiye Üzerine Bazı Gözlemler*, Harb-İş Sendikası Yayını, Ankara.
- TANZI, V., BLEJER, M. I. ve TEJEIRO, M.O. (1987), "Inflation and the Measurement of Fiscal Deficits", *IMF Staff Papers*, 34, 711-38.
- THE WORLD BANK (1988), *World Development Report*, Washington, D.C.
- YÜKSELER, Z. (1995), *Bütçe Kanunları ve Borçlanma Politikası*, Ankara: DPT.

Abstract

Alternative fiscal deficit definitions : Operational fiscal deficit

The correct way to measure the public sector deficit depends on its purpose. The most obvious purpose is to measure the net claim of the public sector on resources. Although the PSBR is the most comprehensive deficit indicator to measure this claim, it may be misleading in some circumstances. That's why the additional deficit measures such as the primary deficit and the operational fiscal deficit have found their way into the literature. In this paper, besides these deficit definitions, two newly-defined deficit indicators, namely "The Corrected PSBR" and "The Partial Primary Deficit" are introduced and the operational deficit for the period of 1993-96 is calculated for Turkey. In countries with a high rate of inflation, part of the borrowing by the public sector is offset by the decline in the real value of their existing debts. So, a fraction of the interest payments can be treated as a normal amortization payment. Assuming that part of the interest payments is amortization payment, the effects of the operational fiscal deficit definition on the public balance is also analysed in the paper.